

Humanista i obywatel

Pieśni Jana Kochanowskiego

Jan Kochanowski jako twórca polskiego języka literackiego

- Wprowadził do literatury polskiej gatunki literackie uprawiane w antyku: pieśń, tren, fraszkę (wymyślił jej nazwę), tragedię.
- Stworzył naśladowane przez wielu późniejszych twórców modele wersyfikacyjne wiersza sylabicznego (o równej liczbie sylab w wersach).
- Stosował obrazowy język poetycki bogaty w środki stylistyczne.
- Określił model liryki osobistej – nawiązał do wzorów klasycznych oraz doświadczeń współczesnej mu poezji europejskiej.

Pieśń – najstarszy gatunek poezji lirycznej, wywodzący się ze starożytnych greckich pieśni śpiewanych przy akompaniamencie liry. Głównymi cechami utworów są:

- uproszczona regularna budowa, stroficzność;
- występowanie powtórzeń, w tym często refrenu;
- rytmiczność.

Jan Kochanowski utrwalił wzorzec gatunku, jakim jest pieśń do czytania (w odróżnieniu od pieśni średniowiecznych).

Jaki jest świat, w którym żyje człowiek?

Pieśń IX, ks. I

Wszystko się dziwnie plecie
Na tym tu biednym świecie,
A kto by chciał rozumem wszystkiego dochodzić,
I zginie, a nie będzie umiał w to ugodzić.

Pieśń XIV, ks. I

Przypadków dalszych żaden z nas nie zgadnie:
I próżno myślić o tym,
Co z nami będzie potym [...].

Pieśń IX, ks. II

Nic wiecznego na świecie:
Radość się z troską plecie,
A kiedy jedna weźmie moc nawiętszą,
W ten czas masz ujrzeć odmianę naprędszą.

Pieśń III, ks. II

Nie wierz Fortunie, co siedzisz wysoko,
Miej na poślednie koła pilne oko:
Bo to niestała pani z przyrodzenia,
Często więc rada sprawy swe odmienia.

Człowiek wobec losu w *Pieśniach*

- Człowiek doświadcza w życiu zarówno szczęścia, jak i nieszczęścia.
- Dobre i złe chwile następują po sobie, nie należy się zatem przywiązywać do chwilowej pozycji zajmowanej w życiu.
- Życie ludzkie jest zmienne i nieprzewidywalne, rządzi nim bowiem kapryśna bogini Fortuna („Fortuna kołem się toczy”).
- Nie można uzyskać wiedzy o kolejach swojego losu, dlatego należy zrezygnować z prób dociekania przyszłości.
- Rozum nie jest wystarczającym narzędziem pozwalającym przeniknąć zagadki ludzkiego istnienia i tajemnice świata.
- Życiem człowieka rządzi nieprzewidywalny przypadek, w kondycję ludzką jest wpisana niepewność, która może powadzić do desperacji czy zwątpienia.

JAK SOBIE Z TYM PORADZIĆ?

Pieśń IX, ks. I

A nigdy nie zabłądzi,
Kto tak umysł narządzi,
Jakoby umiał szczęście i nieszczęście znosić,
Temu mężnie wytrzymać, w owym się nie
wznosić.

Pieśń IX, ks. II

Nie porzucaj nadzieje,
Jakoć się kolwiek dzieje [...].
Lecz na szczęście wszelakie
Serce ma być jednakie [...].

Pieśń IX, ks. I

Chcemy sobie być radzi?
Rozkaż, panie, czeladzi,
Niechaj na stół dobrego wina przynaszają,
A przy tym w złote gęśli albo w lutnię grają.

Pieśń XIV, ks. I

Niechaj nie schodzi cało,
Coć się do rąk dostało [...].

Pieśń XX, ks. I

Miło szaleć, kiedy czas po temu [...].
Przywileje powieśmy na kołku,
A ty wedla pana siądź, pacholku! [...]
Dziś bądź wesół, dziś użyj biesiady,
O przyszłym dniu niechaj próznej rady.

Pieśń IX, ks. I

Dosyć na tym, kiedy wie [człowiek],
że go to nie minie,
Co z przejrzzenia Pańskiego od wieku mu
płynie.

Pieśń XIV, ks. I

Ostatek niechaj Bóg ma na swej pieczy! [...]
W godzinie wszystko Bóg wywróci snadnie.

Pieśń IX, ks. II

Ty nie miej za stracone,
Co może być wrócone:
Siła Bóg może wywrócić w godzinie,
A kto Mu kolwiek ufa, nie zaginie.

Jak sobie z tym poradzić?

Pieśń IX, ks. I

A nigdy nie zabłądzi,
Kto tak umysł narządzi,
Jakoby umiał szczęście i nieszczęście znosić,
Temu mężnie wytrzymać, w owym się nie wznosić.

Pieśń IX, ks. II

Nie porzucaj nadzieje,
Jakoć się kolwiek dzieje [...].
Lecz na szczęście wszelakie
Serce ma być jednakie [...].

Pieśń III, ks. II

Cnota skarb wieczny, cnota klenot drogi;
Tegoć nie wydrze nieprzyjaciel srogi,
Nie spali ogień, nie zabierze woda;
Nad wszystkim inszym panuje przygoda.

- Człowiek nie powinien tracić nadziei, niezależnie od zmiennych kolei losu
- W każdej sytuacji (w szczęściu i nieszczęściu) należy zachowywać hart ducha i nie poddawać się gwałtownym emocjom (ani złym, ani dobrym)
- W życiu łatwo o zbłądzenie; pozwala go uniknąć godna postawa – mężne znoszenie przeciwności losu oraz zachowanie skromności w chwilach powodzenia
- Najważniejszą wartością w życiu jest cnota, rozumiana jako uczciwość, prawość, wierność własnym przekonaniom; jako jedyna nie podlega władzy Fortuny

STOICYZM

Pieśń IX, ks. I

Chcemy sobie być radzi?
Rozkaż, panie, czeladzi,
Niechaj na stół dobrego wina przynaszają,
A przy tym w złote gęśli albo w lutnię grają.

Pieśń XIV, ks. I

Niechaj nie schodzi cało,
Coć się do rąk dostało [...].

Pieśń XX, ks. I

Miło szaleć, kiedy czas po temu [...].
Przywileje powieśmy na kołku,
A ty wedla pana siądz, pacholku! [...]
Dziś bądź wesół, dziś użyj biesiady,
O przyszłym dniu niechaj próznej rady.

- W ludzkim życiu jest czas na różne doświadczenia, również na niczym nieskrepowaną radość
- Szczęście to doznawanie przyjemności (wesola biesiada, towarzystwo przyjaciół, muzyka, wino)
- Należy korzystać ze wszystkich uroków życia, maksymalnie wykorzystać dary, które ofiarowuje człowiekowi los
- Zabawa zrównuje ludzi, zaciera różnice pomiędzy stanami społecznymi
- Beztroska zabawa pozwala zyskać dystans do rzeczywistości (nie myśleć o przyszłości, która jest nieprzewidywalna)

EPIKUREIZM

Pieśń IX, ks. I

Dosyć na tym, kiedy wie [człowiek], że go
to nie minie,
Co z przejrzienia Pańskiego od wieku mu
pływie.

Pieśń XIV, ks. I

Ostatek niechaj Bóg ma na swej pieczy!
[...] W godzinie wszystko Bóg wywróci
snadnie.

Pieśń IX, ks. II

Ty nie miej za stracone,
Co może być wrócone:
Siła Bóg może wywrócić w godzinie,
A kto Mu kolwiek ufa, nie zaginie.

- Bóg ma władzę nad światem i ludzkim życiem (jest ostateczną instancją decydującą o losie człowieka)
- Bóg potrafi w jednej chwili odmienić życie człowieka, przywrócić mu to, co odebrała Fortuna
- Bezwzględne zaufanie do boskich wyroków pozwala uwierzyć w ład i porządek świata, pozostającego pod opieką Boga

WIARA W BOGA (CHRZEŚCIJAŃSTWO)